

Les conclusions que de l'estudi epigràfic se'n poden treure són coincidents amb les que ens aporten les dades de les excavacions arqueològiques.

En primer lloc, podem comprovar una utilització de l'àrea com a espai funerari des de l'inici de la colònia de *Barcino*, amb una continuïtat i, a vegades, superposició de tombes, que arriba fins a ben entrat el segle III dC. Lògicament, la fase que se'ns mostra més potent és la més recent, que arrenca de les darreries del segle II dC per entrar en el III.

Tret dels testimonis inicials, que ens fan conèixer fins i tot magistrats de la ciutat, el gruix dels documents correspon a monuments funeraris de les classes menys privilegiades, lliberts i esclaus que, de vegades, ens manifesten una entranyable vessant humana d'afectuosos relacions, en què sovintegen els diminutius. A vegades, l'estatus dels personatges és obertament declarat; en d'altres el deduïm dels termes de parentiu amb una onomàstica que acostuma a ser també ben transparent.

Paraules clau: epigrafia, societat romana, arqueologia funerària romana, *Barcino*.

Las conclusiones que se pueden extraer del estudio epigráfico coinciden con las que nos aportan los datos de las excavaciones arqueológicas.

En primer lugar, podemos comprobar una utilización del área como espacio funerario desde los orígenes de la colonia de *Barcino*, con una continuidad y, a veces, superposición de tumbas, y hasta bien entrado el siglo III d.C. Lógicamente, la fase que se nos muestra más potente es la más reciente, que arranca de las postrimerías del siglo II d.C. para entrar en el siglo III.

A excepción de los testimonios iniciales, que nos dan a conocer incluso magistrados de la ciudad, el grueso de los documentos corresponde a monumentos funerarios de las clases menos privilegiadas, libertos y esclavos que, a veces, nos manifiestan una entrañable vertiente humana de relaciones afectuosas, en las que abundan los diminutivos.

En ocasiones, el estatus de los personajes es declarado abiertamente; en otras, lo deducimos de los términos de parentesco con una onomástica que también suele ser muy transparente.

Palabras clave: epigrafía, sociedad romana, arqueología funeraria romana, *Barcino*.

Les conclusions que l'on peut extraire de l'étude épigraphique coïncident avec celles que nous apportent les données des fouilles archéologiques.

En premier lieu, nous pouvons constater une utilisation de la zone comme espace funéraire depuis les origines de la colonie de *Barcino*, avec une continuité et parfois une superposition de tombes et cela jusque bien avant dans le IIIe siècle de notre ère. Logiquement, la phase qui paraît la plus importante est la plus récente. Elle débute vers la fin du IIe siècle de notre ère pour entrer dans le IIIe siècle.

À l'exception des témoignages initiaux qui nous permettent même de connaître des magistrats de la ville, la plus grande partie des documents correspond à des documents funéraires des classes les moins privilégiées, affranchis et esclaves, qui, parfois, font montre d'un profond penchant humain de relations affectueuses où abondent les diminutifs. Dans certaines occasions, le statut des personnages est clairement manifesté, d'autres fois, nous le déduisons des termes de parenté avec une onomastique qui est en général aussi très transparente.

Mots clés : épigraphie, société romaine, archéologie funéraire romaine, *Barcino*.

Introducció

Fins a les darreres campanyes d'excavació han estat descobertes quasi una trentena d'inscripcions, 28 per a ser exactes o 30 si comptem com a dues una inscripció opistògrafa, procedents de la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid. La majoria correspon a la fase més recent d'enterraments que es pot datar entre les darreries del segle II i començaments del III dC, que és la fase que avui es presenta a la zona enjardinada a l'aire lliure.

Com podem veure, els monuments corresponen majoritàriament a altars, *cupae* en gres de Montjuïc i a túmuls d'obra, segons la tipologia que s'estudia en el capítol corresponent d'aquest volum.

Tant les tombes com les inscripcions ens marquen un horitzó unitari pel que fa a l'estatus social: es tracta de la memòria de membres de les classes dependents. En efecte, el gruix de la documentació fa referència a lliberts i a esclaus i pertany a la franja cronològica que hem esmentat (segona meitat del segle II - inicis del segle III dC), si bé trobem algunes peces més antigues que han de posar-se en relació amb la fase inicial de la necròpolis.

1. Inscripcions del segle I dC

Són només tres les inscripcions que podem incloure ara com ara en el període comprès entre l'etapa fundacional de *Barcino* i l'època júlia-clàudia. Corresponen, tal com dèiem, a les fases més antigues de la necròpolis, ben poc conegudes fins als recents treballs de camp.

Analitzem ara aquests documents epigràfics. Cal dir que tots tres s'han trobat fora del seu context original ja que pertanyen a monuments ja amortitzats en l'antiguitat (Duran i Sanpere 1972:110).

1.– El que conté una informació més interessant és *IRC IV*, 58 i fou trobat el 1956 prop de la tomba núm. 91 (núm. 48 o 50 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) (fig. 1). És un bloc que dona testimoni de tres generacions de *barcinonenses*. La primera arrenca d'una dona, l'àvia, de nom Numitòria que duu un *nomen* ben itàlic i que pertanyia a la primera generació de colons arribats a *Barcino*. La segona generació la constitueix una parella, un ciutadà romà, *Gaius Aemilius*, fill de Luci, inscrit a la tribu Galèria, casat amb una Cornèlia; cal destacar que tots dos esposos no tenen *cognomina*. En canvi, la tercera generació

la componen dos germans, també ciutadans i de la tribu Galèria, l'un, Quint Corneli Níger, i l'altre, Luci Corneli Segon que va exercir els càrrecs municipals d'edil i de duumvir. Tots dos duen el gentilici de la mare, Cornèlia, la qual cosa pot fer sospitar, potser, d'un procés d'adopció. Aquesta és l'única inscripció trobada a la plaça de la Vila de Madrid que esmenta un *cursus honorum* ciutadà i la dataríem a mitjan segle I dC, abans segurament del tombant de la segona meitat, però sembla segur que l'àvia Numitòria hauria viscut a la *Barcino* d'època augustal.

2.– En una cronologia similar a la de la inscripció que acabem d'esmentar, hauríem d'ubicar un altre bloc motllurat de gres de Montjuïc que manà fer en vida Luci Valeri Frontó, fill de Luci, per a ell mateix i per als seus (*IRC IV*, 217). Trobada al mateix moment que la inscripció anterior al sector de la tomba 91 (núm. 48 o 50 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) (fig. 2); el tipus de motllura i la paleografia, la senzillesa del formulari, el text tan escarrit, fan ubicar la tomba de *Valerius Fronto* també dintre de l'època júlia-clàudia, com a monument funerari d'un dels nombrosos *L. Valerii* presents a *Barcino*.

3.– Una tercera inscripció és de troballa força recent; en concret fou descoberta en la campanya de l'any 2002 i es va reutilitzar encastada en un mur tardà de la necròpolis (fig. 3).

Es tracta de l'angle superior esquerre d'un bloc motllurat amb el camp epigràfic emmarcat per una *tabula ansata*.

Mides: 30 cm màx. x 26 cm màx. x 2 cm d'ample visible.
Camp epigràfic: 23 cm màx. x 18 cm màx.

Alçada de les lletres: 7,2 - 7 cm; 7 - 6,8 cm; 6,5 cm.

Interlineacions: 1; 0; 0.

A(ulus/o) . CO[---]

A(uli) . L(ibertus/o) . I[---]

QV[---]

[-----]

Les lletres capitals quadrades, amb bisells profunds i rectilinis. Al final d'l. 2 només es pot apreciar la presència d'un bisell vertical.

Es tracta de la inscripció d'un llibert, potser de la *gens Cornelia* o *Coelia*, amb el *praenomen Aulus*, com el del seu patró. Cal remarcar que, dintre de l'epigrafia de *Barcino*, podríem retrobar potser només aquest *praenomen* en un dels quatre blocs de l'exedra de Montjuïc (*IRC IV*, 62b), que sembla esmentar-nos uns magistrats (dos edils i dos duumvirs) de l'etapa fundacional de la colònia, fàcies cronològica que s'adiria també amb aquesta nova inscripció, ateses les característiques paleogràfiques de la *Q* amb la cua recta i els punts triangulars amb el vèrtex cap amunt.

*Catedràtica d'Arqueologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, Directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC). isabel.roda@uab.es

Figura 1
IRC IV, 58.
(MHCB 7551)

Figura 2
IRC IV, 217.
(MHCB 7564)

Figura 3
Inscripció reutilitzada en un mur de la necròpolis, localitzada en la campanya d'excavació de l'any 2002.

El tipus de *tabula ansata* el retrobem també en el monument d'un dels lliberts que hem considerat d'època augustal. Es tracta del bloc de *Decimus Herennuleius Dorotheus* i de *Porcia Buccia* (IRC IV, 173), de dimensions, però, una mica més reduïdes, la que ara publiquem.

I en aquest punt, la nova peça que estem comentant, presenta algunes dificultats. Sembla que, per les mides conservades, hi faltaria només una quarta i darrera línia, tal com hem presentat a la nostra restitució. En efecte, calculant la part conservada de la *tabula ansata*, podríem imaginar un camp epigràfic d'uns 33 cm d'alçada; per tant hauríem de restituir, en conseqüència, una amplada d'uns 65-70 cm.

Amb tot això, ens queda curt un desenvolupament del text com a *A(ulus/o) CO[ELIVS/O]* i preferiríem pensar en *CO[RNELIVS/O]* amb un generós marge lateral.

Pel que fa a *QV* d'l. 3. podríem decantar-nos per un *cognomen* del tipus *Quartus/a*, *Quartillus/a*, *cognomina* que apareixen relacionats precisament amb membres de la *gens Cornelia* en un epígraf datable dins encara del segle I dC (IRC IV, 59). Atès que es tracta en el nostre cas de la inscripció amb l'esment d'un llibert, exclouríem una restitució com a *quinquennialis*, càrrec que surt en dos altres textos barcelonins d'època augustal (IRC IV, 57 i 72).

Sigui com sigui, pensem que aquesta inscripció és ara com ara la més antiga de les procedents de la plaça de la Vila de Madrid i ens posa de manifest, una vegada més, la importància del paper jugat pels lliberts en l'etapa fundacional de la Barcelona romana.

2. Inscripcions del segle II

Per obrir aquest apartat, podríem fer referència a una inscripció, datable de finals del segle I dC o potser de

començaments del II, la qual cosa ens obre el pont cap al grup d'inscripcions que esmentarem seguidament.

Es tracta de la inscripció (fig. 4) sobre una placa de marbre de *Luni-Carrara*, trobada el 1954 al sector de les tombes 2 i 3 (IRC IV, 48). Esmenta un *miles* enrolat molt probablement en la legió VII Gèmina, de qui en coneixem el seu *cognomen Fronto* i sabem que el monument li fou dedicat pel seu hereu, *Valens*. El dors d'aquesta peça fou reutilitzat per gravar-hi un altre text a la fi del segle II o començaments del III (IRC IV, 145) (fig. 21). És l'únic soldat d'aquesta unitat que tenim testimoni a *Barcino*, ja que els altres tres components foren centurions que gaudiren del seu retir després de la llicència corresponent durant el segle II dC; el més cèlebre dels quals fou *Luci Cecili Optat* (IRC IV, 45). En un marc cronològic semblant apareixen les primeres *cupae* a la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid. Es tracta de dues en concret, monolítiques de gres de Montjuïc (*cupae solidae*) que serien les primeres d'una llarga sèrie que tenim documentada en aquest jaciment i pràcticament de totes les necròpolis urbanes de la Barcelona romana. Són la *cupa* de Numísia Eutíquia, posada per la seva mare Numísia Tique (IRC IV, 195) (fig. 5) i la de Flàvia Theodote, manada posar per testament (IRC IV, 169) (fig. 6). Les característiques tipològiques i els caràcters paleogràfics de la primera *cupa*, corresponent a la tomba núm. 13 (núm. 7 de la planta general de Beltrán de Heredia Berceiro, fig. 1) fan proposar una datació de finals del segle I o començaments del II, amb el testimoni de membres d'una *gens* ben arrelada a *Barcino* (IRC IV: 404). Pel que fa al monument de Flàvia Theodote, tomba núm. 1, la ubicaríem dins dels dos primers decennis del segle II dC, tot destacant-ne el *cognomen* tan poc freqüent a la península

Figura 4
IRC IV, 48.
(MHCB 7550)

Figura 5
IRC IV, 195.
(MHCB 7562)

Figura 6
IRC IV, 169.
(Foto: Pere Vivas)

Figura 7
IRC IV, 235.
(MHCB 7571)

Figura 8
IRC IV, 203.
(MHCB 7549)

Ibèrica i que no és majoritari entre els lliberts o esclaus a la mateixa Roma, on són nombroses les dones d'origen incert amb el nom de Theodote (Solin, 2003: 76-77).

Al llarg del segle II continuem constatant a la plaça de la Vila de Madrid la presència cada vegada més nombrosa a *Barcino* de *cupae* en gres de Montjuïc; entre les quals cal esmentar-ne una de malmesa dedicada al jove de 18 anys [Ant]onius o [N]onius Theodorus (IRC IV, 235) que fou trobada el 1954 al mateix moment que ho fou la *cupa* anterior dedicada a Flàvia Theodote (tomba núm. 5, fig. 7). En un mateix horitzó cronològic trobem plaques de marbre, destinades a anar encastades en monuments fets d'obra, en especial *cupae structiles*, com és el cas de la curiosa inscripció de Salviana, trobada darrere de la tomba núm. 11 (núm. 6 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) (IRC IV, 203) (fig. 8), el text de la qual només té sentit si es pensa en una mala comprensió de la *minuta* per part del lapicida. Dataríem aquesta inscripció dins del segle II dC.

També els altars fan la seva aparició en aquest moment, ja que hem datat del segle II un de petit amb base i coronament motllurats de manera poc elaborada per anar encas-

tat en un sòcol de pedra, la qual cosa explica que la motllura no arribi fins al capdavall. El monument fou descobert reutilitzat a l'obra a la tomba núm. 32 (núm. 17 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) i fa al·lusió a un nen de 7 anys, Geminià (IRC IV, 253) (fig. 9). De tota manera, és a partir de la segona meitat del segle II on situem el gruix dels documents epigràfics trobats a la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid. Així podem ubicar en aquesta etapa fins a un moment avançat de la mateixa centúria, els epitafis que comentarem tot seguit. En aquesta franja cronològica tenim testimonis d'una *cupa* i d'un altar. La *cupa*, monolítica de gres, és la dedicada per Tertulina i Tertiola a Faustià, i correspon a la inhumació 75 d'un personatge masculí (IRC IV, 261) (fig. 10). Hi destaca el tipus peculiar d'abreviatures per als *cognomina* amb algun paral·lel a Barcelona (IRC IV, 192). La mateixa tendència a la utilització de diminutius per als personatges de baixa extracció social la trobem en una ara de gres amb base i coronament motllurats pertanyent a la tomba núm. 7, (núm. 49 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) també de finals del

Figura 9
IRC IV, 253.
(MHCB 8687)

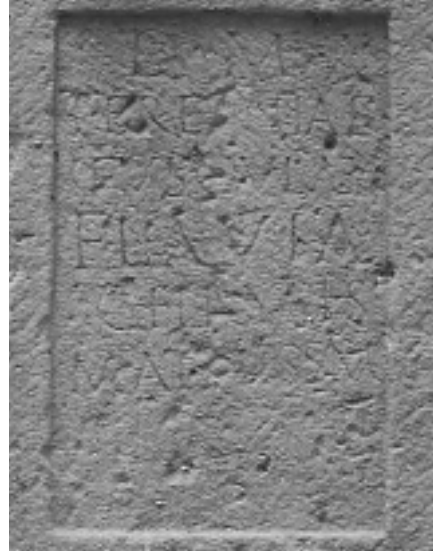

Figura 11
IRC IV, 213.
(Foto: Pere Vivas)

Figura 10
IRC IV, 261.
(MHCB 7576)

Figura 12
IRC IV, 202.
(MHCB 8688)

segle II dC, dedicada a Terència Fúscula per la seva mare Flàvia Crisis (IRC IV 213) (fig. 11).

Malgrat tot, en aquest període constatem una major presència d'inscripcions gravades en plaques de marbre. Cal confesar, però, que no sempre és fàcil o possible relacionar l'epitafi amb una tomba en concret, ateses les circumstàncies de la troballa. Es tracta d'un total de 5 peces que passem a detallar seguidament.

En primer lloc, una placa trencada en sis fragments que foren recuperats dispersos, dos sota un dels angles de la tomba núm. 47 (núm. 23 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1). El text és gravat sobre marbre de Luni-Carrara i el dedica un tal Marc Porci Primitiu a la seva estimadíssima *contubernalis*, Vireia Augustina (IRC IV, 202) (fig. 12).

El mateix tipus de suport s'utilitza en una placa de la qual es conserva només l'angle superior dret, dedicada a un Tròfim o Tròfima (IRC IV, 262) (fig. 13), i també una altra de fragmentària ja que es conserva únicament la part esquerra i que fou localitzada el 2002 en un nivell remenat; està dedi-

cada per Valèria Turpil·la a Epígon, el seu petit esclau, nòdrit per ella mateixa (IRC IV 321 a IRC V: 119-120) (fig. 14). Unes altres dues plaques estan gravades sobre un marbre grisós, de gra mitjà i translúcid, procedent potser de Paros. Totes dues estan força fragmentades; l'una, trobada darrere de la tomba núm. 11 (núm. 6 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1), ens deixa suposar uns *cognomina* de tipus hel·lènic (IRC IV, 254) (fig. 15) i de la segona en conservem tan sols la dedicatòria als Déus Manes (IRC IV, 274) (fig. 16).

Finalment, una peça de moment única, que escapa de les tipologies normals de les inscripcions funeràries trobades a la plaça de la Vila de Madrid (IRC IV 325 a IRC V: 122-123) (fig. 17). Es trobà prop de la tomba 78 (núm. 75 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1) i correspon a la vora d'un recipient de marbre blanc-grisós de gra gruixut, potser pirinenc, que presenta el text següent: [- -HO]MVLLI . P[- -], és a dir "d'Homul·lus...", amb una onomàstica que troba el seu paral·lel a la mateixa ciutat de *Barcino* (IRC IV, 221). Per

Figura 13
IRC IV, 262.
[MHCB 8693]

Figura 14
IRC IV, 321/IRC V, 119-120.
[MHCB 19021]

Figura 15
IRC IV, 254.
[MHCB 8690]

Figura 16
IRC IV, 274.
[MHCB 8692]

Figura 17
IRC IV, 325/IRC V, 122-123.
[MHCB 19020]

Figura 18
IRC IV, 162.
[MHCB 7577]

la paleografia el podríem datar al segle II dC, però fa de mal dir si es tracta d'un element fet com a ornamentació de la tomba o bé si es tracta d'un element reaprofitat.

3. Inscripcions datables a partir de les darreries del segle II i començaments del III dC

Dins d'aquest període pot datar-se el gruix dels elements epigràfics recuperats fins ara a la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid, en els tipus de les tombes que hem esmentat en els apartats anteriors i amb un augment de les reutilitzacions dels suports.

A) CUPAE

D'un moment dels inicis del segle III dC. data un monument d'incineració de text escaït, però no exempt de dificultats ja que es pot interpretar com l'epitafi de Fàbia Agatonice, o bé que un tal Fabi Agato ho féu per a Nice (IRC IV, 162) (fig. 18). De tota manera, a favor d'una

interpretació d'*Agatoniceni* (*sic*) com a *cognomen* femení, podem esmentar la *Beroniceni* d'IRC IV, 184 que trobarem més endavant (Mariner, 1973: 242). La *cupa* és de gres de Montjuïc segons el model habitual en el qual la inscripció es disposa en un requadre emmarcat per dos *pulvini* i un triangle central, amb els laterals guarnits per elements trilobats, de relleu notable.

B) PLAQUES

També sovintegen les plaques, la majoria de les quals corresponen a *cupae* d'obra en forma de túmul; com sembla que és el cas de la inscripció molt fragmentària que esmenta una Nigrina i un Campestre, que correspon a una placa no motllurada de marbre blanc-grisós de gra mitjà (potser de Paros) (IRC IV, 233) (fig. 19).

Les excavacions del mes de febrer de 2002 van permetre de recuperar una altra placa no motllurada de marbre de gra mitjà amb vetes grises (del tipus *greco scritto*), que va

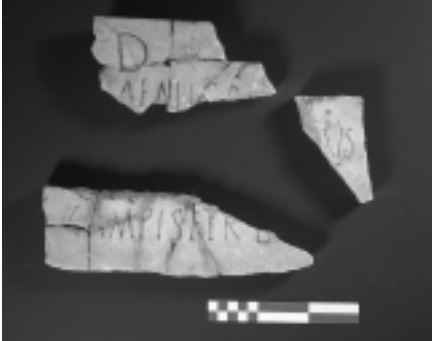

Figura 19
IRC IV, 233.
[MHCB 7547-7548-8691]

Figura 20
IRC IV, 320/IRC V, 118-119.
[MHCB 19022]

Figura 21
IRC IV, 145.
[MHCB 7550]

pertànyer sens dubte a una *cupa structilis* que fou destruïda ja a l'antiguitat. Aquesta placa sembla que es començà a gravar per la seva cara posterior, on consten les lletres CE en un primer assaig, però el text definitiu és el que es va inscriure en la cara que ara llegim, on diu que Eucharis dedicà la tomba al seu fill, Censorí, i al seu company, Asel-lus, *cognomen* de clara ascendència cèltica (IRC IV 320, a IRC V: 118-119) (fig. 20).

Les altres plaques recuperades corresponen als cinc casos que hem pogut distingir de reutilitzacions de suports en materials nobles.

IRC IV, 145 (fig. 21). Es tracta del gravat de la part posterior de la inscripció IRC IV, 48, que ja hem comentat (fig. 4). El suport es va tornar a gravar en sentit vertical i quan ja era trencat. El text és dedicat per Emili Zòsim a Emília Materna. IRC IV, 163 (fig. 22). Placa de marbre de gra fi de *Luni-Carrara*, corresponent a la *cupa structilis* núm. 69 (núm. 31 de la planta general de Beltrán de Heredia Berceo, fig. 1). Ens informa que Fàbia Ferriola féu el monument per al seu marit Pedani Dionís i per a si mateixa. Es tracta d'un dels testimonis més tardans de la nombrosa *gens Pedania* a *Barcino* (IRC IV: 104) i l'únic que en sabem és que fou sebollit a la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid. Som davant un element més de la branca dels lliberts de la família de la qual podem recordar la seva homònima de la primera meitat del segle II, Pedània Dionísia, mare del decurió Luci Pedani Ursus, promocionat al decurionat i el primer segurament dels *ingenui* de la seva branca familiar (IRC IV, 70).

IRC IV, 184 (fig. 23). Placa no motllurada trencada en dos fragments feta en pedra de Santa Tecla i destinada a anar encastada en una *cupa structilis*. El text es gravà quan

el suport era ja trencat, ja que l'*ordinator* es va haver d'adaptar a l'espai dret disponible. En aquest cas és Juni Vital qui dedica el monument a la seva VX.XOR (*sic*), Clerània Beronice, amb un gentilici d'ascendència grega insòlit i un *cognomen* ben rar a Hispània; si bé podríem recordar la grafia del *cognomen Beroniceni* que aquí ens apareix amb l'*Agatonicensi* d'IRC IV, 162 que hem esmentat més anteriorment (Mariner, 1973: 242).

IRC IV, 268 (fig. 24). Es tracta de l'angle inferior dret d'una placa de *giallo antico* de Chemtou, trobat al peu de la tomba 78 (núm. 75 de la planta general de Beltrán de Heredia Berceo, fig. 1). És l'únic cas d'un suport d'aquesta mena i és del tot versemblant que es tracti de la reutilització d'una *crusta*. Només ens permet de saber que el text estava dedicat per una muller, desconeguda per a nosaltres, al seu òptim marit.

IRC IV 324 a IRC V: 121-122 (fig. 25). És un petit fragment central d'una placa opistògrafa de marbre blanc de gra fi (*Luni-Carrara*). Tots dos textos són gravats en sentit invers; el que considerem més antic (a) sembla que inclou el gentilici Valèria i un terme de parentiu o el *cognomen Materna*. La cara b conserva el començament de dues línies centrals i potser l'inici d'un *cognomen* de tipus grec en *Eu-* que ens duria ja al segle III dC.

C) ELEMENTS ARQUITECTÒNICS REUTILITZATS

Dins d'aquest apartat i cronologia encaixaria la inscripció IRC IV, 156 (fig. 26), de gres de Montjuïc que acaba en un frontó arrodonit i està trencada en dos fragments que encaixen, amb força esquerdes pertot arreu. Es tracta, sens dubte, de la reutilització d'un element de tancament d'un *temenos*; a la seva exacta posició hi correspondrien

Figura 22
IRC IV, 163.
(MHCB 7570)

Figura 23
IRC IV, 184.
(MHCB 7546)

Figura 24
IRC IV, 268.
(MHCB 8689)

Figura 25
IRC IV, 324/IRC V,
121-122.
(MHCB 19015)

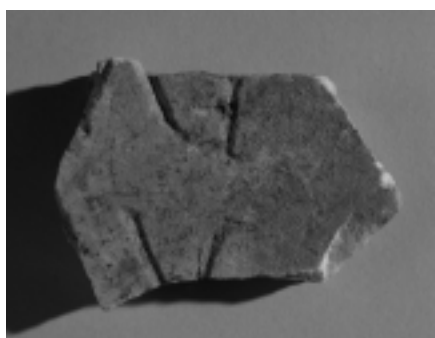

Figura 26
IRC IV, 156.
(MHCB 7579)
(Foto: Pere Vivas)

potser les lletres V i A finament gravades a la part superior. Està dedicat a una dona, Cornèlia Cosme, que porta un *cognomen* rar fins i tot a Roma. El gravat de l'última línia, maldestre, pot amagar darrera unes incorrectes A.A, un terme de parentiu com MA(tri) o MA(ritae).

4 Inscripcions del segle III dC

Dues inscripcions sembla que pertanyen clarament al segle III dC i serien les darreres de la rica sèrie d'epitafis que ens ha proporcionat la necròpolis de la plaça de la Vila de Madrid que s'acaben en aquesta etapa cronològica. La primera era encastada a la *cupa structilis* núm. 56 (núm. 26 de la planta general de Beltrán de Heredia Bercero, fig. 1), datable preferentment a la primera meitat del segle. La inscripció reutilitza la part inferior esquerra d'un tauler de marbre grisós de gra fi (*Luni-Carrara*), que era ja trencat en el moment de gravar-hi el text (IRC IV, 178) (fig. 27). Les característiques paleogràfiques, amb una tendència a l'actuària pintada, i una sèrie d'anomalies gramaticals (Mariner, 1973: 241-243, núm. 174), donen un interès complementari al text dedicat per *Quintus Iulius Repostus* al seu germà, *Quintus Iulius Primigenius Repostus*, en totes dues ocasions amb síncope de la I al *cognomen* *Repostus*, portat curiosament a més per tots dos germans. La segona inscripció, molt fragmentària, (IRC IV, 272) (fig. 28) correspon a l'angle inferior dret d'una placa no motllurada de marbre blanc de gra fi (*Luni-Carrara*). És poc el que se'n pot treure, però, malgrat tot, les lletres capitals poc precises i amb tendències actuàries, sembla que ens porten a un moment avançat dins del segle III i seria, per tant, la darrera de les inscripcions trobades hores d'ara a la necròpolis.

Figura 27
IRC IV, 178.
(MHCB 7567)

Figura 28
IRC IV, 272.
(MHCB 7545)

5. Conclusions

Les conclusions que es poden treure de l'estudi epigràfic, són coincidents amb les que ens aporten les dades de les excavacions arqueològiques.

En primer lloc, podem comprovar una utilització de l'àrea com a espai funerari des de l'inici de la colònia de *Barcino*, amb una continuïtat, i a vegades superposició de tombes, que arriba fins a ben entrat el segle III dC. Lògicament, la fase que es mostra més potent és la més recent, que arrenca de les darreries del segle II dC i entra en el III.

Tret dels testimonis inicials, que ens fan conèixer fins i tot magistrats de la ciutat, el gruix dels documents correspon a monuments funeraris de les classes menys privilegiades, lliberts i esclaus que, de vegades, ens manifesten una entrançable vessant humana d'afectuosos relacions, on sovintegen els diminutius. A vegades, l'estatus dels personatges és obertament declarat; en d'altres el deduïm dels termes de parentiu amb una onomàstica que acostuma a ser també ben transparent.

La tipologia monumental, d'altra banda, és també uniforme, amb un clar predomini de les *cupae solidae* de gres de Montjuïc, i sobretot d'*structiles*, fetes d'obra i amb plaques de marbre, tot sovint producte de reutilització. Pel que fa al primer tipus de *cupae*, cal destacar la reiteració de la tipologia amb unes cartelles que segueixen els mateixos esquemes d'emmarcament superior compost per *pulvini* i frontó triangular al centre, amb laterals retallats en forma de motius trilobats i camp epigràfic contornejat normalment per motlures.

Pel que fa als materials, s'empra d'una banda el gres de les pedreres de Montjuïc que abastaven la ciutat en època romana i, en el cas de plaques de materials més nobles per a encastar-se al costat llarg de les *cupae structiles* o d'obra, hem vist com, en un tant per cent molt elevat dels exemples, es tracta de reutilitzacions dels suports. Entre els marbres predominen els lunenses; si bé a vegades potser s'empraren marbres grecs insulars, i en un cas marbre possible-

ment pirinenc de Saint-Béat. Com a calcàries nobles hem pogut detectar tan sols una placa de Chemtou i una altra de Santa Tecla, totes dues objecte de reaprofitament.

Els errors de gravat i de gramàtica, i la incomprensió de les *minutae*, permeten deduir que els encàrrecs es feren a uns tallers locals de qualitat més aviat baixa, malgrat alguns intents de preciosisme d'altra banda ben estès, com és la reducció a la grega del diftong *ae* en els noms femenins (IRC IV, 145, 156, 169; Mariner, 1973: 242). Molt il·lustratiu dels problemes imputables al poc nivell dels lapicides són les inscripcions IRC IV 156, 178, 184, 203 i 261, amb anomalies manifestes tant de gravat com gramaticals (Mariner, 1973: 241-243). Amb tot això, veiem la coherència que ens presenta el jaciment, una necròpolis que comença a l'etapa fundacional de *Barcino*, amb tombes del segle I dC on s'esmenten magistrats, personatges de condició lliure i un llibert; les seves tres inscripcions, però, foren ja desplaçades del seu monument original durant l'antiguitat. La fase més poblada de la necròpolis és la que ens manifesta un ús per a les classes dependents on les inscripcions no van més enllà d'informar sobre el grau de relació entre difunts i dedicants. Només en casos molt concrets podem establir un nexa amb les famílies de *Barcino*, com ha estat el dels *Numisii* i el dels *Pedanii* sobre els quals hem cridat l'atenció a l'apartat corresponent.

BIBLIOGRAFIA

- DURAN I SANPERE, A. 1972. "Una via sepulcral romana", *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, Barcelona, pp. 97-119.
- FABRE, G.; MAYER, M.; RODÀ, I. 1997. *Inscriptions romaines de Catalogne IV. IRC IV. Barcino*, París.
- FABRE, G.; MAYER, M.; RODÀ, I. 2002. *Inscriptions romaines de Catalogne V. Suppléments aux volumes I-IV et instrumentum inscriptum*, París.
- MARINER, S. 1973. *Inscripciones romanas de Barcelona (lapidarias y musivas)*, Barcelona.
- SOLIN, H. 2003. *Die griechische Personennamen in Rom*, 2a ed., Berlín-Nova York.